

Wet werk en bijstand

Gemeenten tonen met WWB ware sociale gezicht Gemeente Eindhoven ziet kansen in nieuwe wet

Vivian Jacobs

Aan de vooravond van de kamerbehandeling sprak *Sociaal Bestek* met de gemeente Eindhoven over de Wet werk en bijstand. Onderwerp van gesprek: de afschaffing van de categoriale regelingen voor minima en de invoering van de Langdurigheidstoeslag. Gerrie Vermeulen en Boudewijn van Lieshout van de dienst Werk, Zorg en Inkomen vertellen over hun kijk op de veranderingen. ‘Gemeenten boden als het ware tegen elkaar op, met hun regelingen voor minima. Met de invoering van de WWB komt de creativiteit en het sociale gezicht van de gemeente beter tot uitdrukking.’

“Categoriaal beleid voor minima, de lappendeken aan regelingen, is een product van jarenlang veranderend inkomensbeleid. Tot 1996 was het nauwelijks mogelijk bewoners met een minimum inkomen extra’s te bieden, en werkten gemeenten in de marge met bijvoorbeeld de bijzondere bijstand en kwijtschelding van gemeentelijke belastingen. Met publicatie van *De andere kant van Nederland* (ministerie SZW, 1996) werd armoede erkend en ontstond er ruimte voor beleid. Maar de politieke en maatschappelijke druk op gemeenten leidde er wel weer toe dat het bijna op een veiling ging lijken. Welke gemeente biedt meer? In de media en in vergelijkende onderzoeken als *Gemeente Wees minimaal sociaal* (FNV), maar ook in de benchmarks werden gemeenten steeds geconfronteerd met de producten van gemeente X en het nog grotere aanbod van gemeente Y. De aandacht ging vooral uit naar de hoeveelheid regelingen, de breedte van het aanbod dus.” Aan het woord is Boudewijn van Lieshout, unitleider Uitvoeringsbeleid en in Eindhoven verantwoordelijk voor de tactische vertaling van de nieuwe wet naar de praktijk van de uitvoering. “Door het verbod op categoriaal beleid, deregulering en volledige financiële verantwoordelijkheid, zullen de creativiteit en het sociale gezicht van gemeenten meer tot uitdrukking komen.”

“Met de Wet werk en bijstand heb je weliswaar minder, maar nog steeds voldoende mogelijkheden voor inkomensbeleid. Er komt wel één grote maar om de hoek kijken: de financiën”, vult Gerrie Vermeulen aan. Als unitleider Inkomensondersteuning bouwt ze aan het Eindhovense Inkomensondersteuningsloket. Het loket is in fysieke vorm gerealiseerd, de digitale variant is in ontwikkeling. Vermeulen: “Gemeenten moeten de beurs gaan trekken voor het minimabeleid. Nu wordt dan ook glashelder wat

gemeenten over hebben voor hun minima. Ik zie het als een kans om mensen in kwetsbare posities, die het het hardst nodig hebben, het best van dienst te zijn.”

Sociaal gezicht

Hoe sociaal is Eindhoven eigenlijk? Gerrie Vermeulen vertelt over de Eindhovense regelingen voor minima. “We hebben veel regelingen, versnipperd over verschillende doelgroepen. Stuk voor stuk prima regelingen, met hoog bereik: jaarlijks een totaal van zo’n tienduizend aanvragen. De politiek maakte zich altijd sterk voor een sluitende aanpak, om de doelgroep optimaal te bereiken. Toegankelijkheid en lage uitvoeringskosten stonden dus voorop. Hiermee accepteer je een stevige post voor uitkeringskosten. Maar met de WWB heb je een heel ander verhaal. Die uitkeringsuitvoeringskosten worden belangrijker dan ooit. De Eindhovense wethouder sociale zaken houdt vast aan zijn sociale visie op minimabeleid. Het vraagt ons als ambtenaren creativiteit aan de dag te leggen bij het uitwerken van de instrumenten die we binnen de nieuwe kaders kunnen inzetten.”

De dienst Werk, Zorg en Inkomen heeft bekeken welke regelingen met de WWB moeten vervallen, en welke men kan en wil aanpassen. Uitgangspunt zijn de wensen van de politiek en de burger. Gerrie Vermeulen: “Die wensen hebben we goed in beeld. De wethouder wil zoals gezegd de visie op minimabeleid handhaven, en de wensen van Eindhovenaren werden de afgelopen jaren tijdens rondetafelgesprekken en klantonderzoeken glashelder. Klanten willen ondersteuning daar waar de nood het hoogst is, zoals bij gezinnen met schoolgaande kinderen. Klanten ontvangen tegemoetkomingen ook graag ongevraagd, daarom verstrekken we automatisch aan hen die recht hebben. En uiteraard vraagt men om korte en eenvoudige aanvraagprocedures.”

Alternatieve instrumenten

Aan welke instrumenten moeten we dan denken? Boudewijn van Lieshout: “Aan een snelloket bijvoorbeeld. Waar je op basis van beleidsregels en overgelegde bewijsstukken aanvragen ter plekke kunt afhandelen, en de klant met een beschikking naar huis laat gaan.” Gerrie Vermeulen vult aan: “We brengen daarvoor kostensoorten in kaart. In plaats van groepen mensen, ga je dus uit van kostensoorten. Denk bijvoorbeeld aan wonen, aan onderwijs. Sowieso dure kostenposten, dus voor minima extra duur. Door kostensoorten te bundelen geef je de klant op een eenvoudige manier waar hij of zij recht op heeft. De klant hoeft niet langer voor verschillende producten verschillende aanvragen in te dienen.”

Van Lieshout noemt ook de langdurigheidstoelage. “Ongeveer zestig procent van onze klanten is alleenstaand. Veel van onze minimaregelingen zijn gericht op gezinnen met kinderen, en niet op deze alleenstaanden. Bij de ontwikkeling van nieuw minimabeleid ook kijken we daarom ook naar het recht op langdurigheidstoelage. Want met name bij alleenstaanden die deze toeslag

ontvangen, zal in de meeste gevallen geen sprake zijn van een inkomensachteruitgang.”

Toeslag voor 65-plussers

De 65-plussers worden binnen de WWB nog wel als categorie benaderd. Omdat zij niet in beeld zijn voor de langdurigheidstoeslag, werkt men in Eindhoven op verzoek van de gemeenteraad ideeën uit om ouderen financieel te ondersteunen. Het bestaande pakket aan minimaregelingen handhaven voor 65-plussers lijkt gezien de omvang geen goede optie. “Als je specifiek voor 65-plussers kostensoorten bundelt, bijvoorbeeld kosten voor een bril, batterijen voor het gehoorapparaat en duurzame gebruiksgoederen, dan kun je dit eenvoudig vergoeden. Je baseert een toeslag op de soort kosten die nu eenmaal bij 65-plussers hoort. Zo ontstaat de ouderentoeslag, analoog aan de langdurigheidstoeslag voor 65-minners. Zo’n ouderentoeslag is eenvoudig aan te vragen en eenvoudig uit te voeren. En, niet onbelangrijk, een toeslag kent minder uitvoeringskosten en is helder te communiceren naar de klant.”

Van Lieshout en Vermeulen zijn geen voorstander van verstrekking van vergoedingen aan minima via andere organisaties, die de gemeente dan subsidieert. Van Lieshout: “Bij de invoering van de Koppelingswet kozen we hier wel voor als tijdelijke maatregel omdat het Rijk had verzuimd een overgangsmaatregel te treffen. Maar dergelijke constructies zijn bijna niet toe te passen zonder te stigmatiseren. Je verliest bovendien het toezicht op waar het geld terechtkomt, en je verlegt het probleem van de uitvoeringskosten. Een optie is ook de minimaregelingen in 2004 te handhaven door hierover in 2003 nog individuele beschikkingen af te geven. Deze optie is bewerkelijk maar biedt wel de mogelijkheid om in het kader van een gefaseerde invoer in 2004 nadere besluiten te nemen over het te voeren minimabeleid.”

“Gemeenten moeten de ook samenhang met andere beleidsterreinen goed in het oog houden. Iedere sector biedt op zijn eigen beleidsveld wel iets aan dezelfde doelgroep. Als je krachten bundelt, is dat effectiever en kostenbesparend. Als bijvoorbeeld een sector Welzijn vroegschoolse opvang realiseert, moet die natuurlijk toegankelijk zijn voor minima, wil je ook bewoners van achterstandswijken bereiken. Datzelfde geldt voor gemeentelijke projecten en initiatieven voor jongeren.”

“Met de veranderingen voor minima per 1 januari 2004 heb je eenvoudigweg weinig tijd om het nieuwe minimabeleid integraal te bezien. Voor andere onderdelen van de WWB nemen we die tijd nadrukkelijk. De wethouder wil in 2004 het huidige bijstandsbeleid waar mogelijk handhaven en de tijd benutten voor herijking van visies, op bijvoorbeeld reïntegratie, op incasso en toeslagen. Samen met ketenpartners, met werkgevers en klantvertegenwoordiging. De WWB vereist, met de volledige financiële verantwoordelijkheid, een nog bredere *scope*. Zo is de regio Eindhoven een zeer conjunctuurgevoelige regio. Gaat het slechter met de economie, dan merk je dat direct op de Eindhovense markt met

veel technologische industrieën. Het macrobudget dat landelijk wordt vastgesteld, houdt hier onvoldoende rekening mee.

Kritische kanttekeningen

Eindhoven wil dus kiezen voor gefaseerde invoering van de WWB. Net als vele andere gemeenten had Eindhoven kritiek op de korte invoeringstermijn die het ministerie voorstelt. De dienst Werk, Zorg en Inkomen gebruikte onder andere zijn plek in het Uitvoeringspanel SZW om onder meer de invoeringsproblematiek onder de aandacht te brengen. “Let wel, wij zijn niet tegen de WWB. Op veel punten zien we grote verbeteringen, bijvoorbeeld de beleidsvrijheid en de deregulering. Maar er zijn ook kritische kanttekeningen zoals bij de financiële invulling, de invoeringstermijn en het toezicht.”

Ten tijde van het gesprek in Eindhoven wordt de laatste hand gelegd aan het bestuurlijke voorstel voor gefaseerde implementatie van de WWB. Achter de schermen zijn de voorbereidingen al in volle gang, bekennen Van Lieshout en Vermeulen. “Het is lastig werken zo, vooruitlopend op definitief bestuurlijk akkoord en met zelfs de kamerbehandeling nog voor de deur. Maar wanneer je wacht, weet je zeker dat je te laat bent. Niet alleen met de invoering van de nieuwe wet, maar ook met het benutten van de kansen die die wet je biedt.”

[tekstkader Ray Geerling]

Reian Gerrits – van der Maten is senior manager bij Resources Connection en *Vivian Jacobs* is zelfstandig communicatiemanager.